

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
„ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

ОСОБОВ Іван Павлович

УДК 378.016:004

**ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ У СТУДЕНТІВ
ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Старобільськ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі „Луганський національний університеті імені Тараса Шевченка”, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор **Савченко Сергій Вікторович**, ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, ректор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор **Кучерявий Олександр Георгійович**, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (м. Київ), старший науковий співробітник відділу змісту і технологій навчання дорослих;

кандидат педагогічних наук, доцент **Воротникова Ірина Павлівна**, Київський університет імені Бориса Грінченка, доцент кафедри методики природничо-математичної освіти і технологій.

Захист дисертації відбудеться 21 грудня 2016 р. о 8.30 годині на виїзному засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” за адресою: Луганська обл., м. Рубіжне, вул. Будівельників, 30-в, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” за адресою: 92703, м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1.

Автореферат розіслано 16 листопада 2016 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н. І. Черв’якова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Прискорені темпи змін, загострення кризових ситуацій у соціально-економічній та політичній сферах українського суспільства зумовлюють необхідність підготовки фахівців, здатних до вияву креативності як особистісної та професійної якості. Нагальною постає потреба вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців, яка базується на широкому спектрі креативних технологій викладання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. У зв'язку з цим перед вищою школою актуалізовано завдання якісного оновлення й удосконалення професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей за напрямом формування їхньої мотивації до саморозвитку, самовдосконалення, активізації власних ресурсів творчої діяльності, розвитку професійної мобільності та інформаційно-комунікативної компетентності.

З огляду на це виникає потреба в переосмисленні та теоретико-методологічному обґрунтуванні процесу підготовки майбутніх фахівців соціально-гуманітарного профілю, зокрема соціологів і політологів. При цьому вчені наголошують, що в нових соціально-економічних та соціокультурних умовах гуманітарна освіта має бути спрямована не лише на формування певної системи знань чи розвиток компетенцій, але й формувати в майбутніх фахівців професійно значущі якості (креативність) для досягнення ділового успіху.

Концептуальні засади теорії креативності репрезентовано в дослідженнях таких зарубіжних науковців, як М. Волах (M. Wollach), Дж. Гілфорд (J. Guilford), Х. Грубер (X. Gruber), Т. Любарг (T. Lubart), С. Меднік (S. Mednick), Дж. Рензулі (J. Renzulli), Р. Стернберг (R. Sternberg), Е. Торренс (E. Torrance), М. Чиксентмихайї (M. Csikszentmihalyi) та ін.

Психологічні аспекти теорії творчості, креативності особистості висвітлено в роботах А. Брушлінського, Д. Богоявленської, Л. Виготського, С. Грузенберга, В. Дружиніна, В. Зінченка, С. Льїна, В. Клименка, О. Лука, В. Моляко, Я. Пономарьова, В. Роменця, В. Рибалки, М. Холодної та ін., психологічні механізми діагностики та розвитку креативності – у працях К. Банзелюк, Т. Баришевої, Л. Пузеп, О. Туник та ін.

Теоретико-методичні аспекти розвитку творчого потенціалу, творчих здібностей учнівської та студентської молоді обґрунтовано в наукових працях таких учених, як: Г. Альтшуллер, О. Кучерявий, О. Матюшкін, А. Сологуб, А. Хуторської та ін. Психолого-педагогічні аспекти розвитку креативності студентської молоді розглядали В. Мороз, Т. Фрицюк, Л. Харченко, Л. Шрагіна та ін. Комплекс питань гуманітарної освіти, професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей у сучасних соціокультурних умовах досліджували В. Адольф, Н. Буланкіна, В. Ковальов, Д. Константинівський, Є. Соколов та ін.

Питання використання ІКТ в освітньому просторі вищого навчального закладу висвітлено в студіях таких дослідників, як Р. Гуревич, М. Жалдак,

І. Захарова, М. Кадемія, О. Ковальова, Ю. Машбиць, Є. Полат, І. Роберт, С. Семеріков, М. Швецов та ін. Інформаційно-комунікаційні технології в гуманітарній освіті досліджували С. Раїцька, Н. Сороко, С. Титова та ін. Роль інформаційних технологій у розвитку креативних здібностей студентів вивчали С. Віников, І. Єрмоченко, С. Злобіна, Е. Третьякова, І. Шахіна та ін. Проблеми креативного освітнього середовища на основі інформаційних технологій розглядав К. Кречетников, взаємозв'язок комп'ютеризації та креативної педагогіки – В. Леонтєва.

Проблему формування креативності студентської молоді репрезентовано в дисертаційних роботах останніх років. Так, В. Боксгорн вивчала формування професійної креативності в майбутніх соціальних педагогів, І. Брякова – методичну систему формування креативної компетентності студентів-філологів педагогічного ВНЗ, Ю. Варлакова – розвиток креативності майбутніх бакалаврів педагогічної освіти у вищі, І. Гриненко – педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки, Т. Гусева – психологічні засоби розвитку креативності майбутніх учителів філологічного профілю, Т. Желткова – формування креативності в майбутніх фахівців соціально-культурної діяльності у вишах культури та мистецтв, О. Куцевол – теоретико-методичні засади розвитку креативності майбутніх учителів літератури, В. Мороз – аксіологічні засади розвитку креативності студентів університету, І. Шахіна – формування креативності в майбутніх учителів математики засобами мультимедіа. Проте проблема формування креативності студентів гуманітарних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій не знайшла висвітлення в дисертаційних роботах, незважаючи на її значущість для теорії й практики професійної освіти.

Аналіз теорії та практики з досліджуваної проблеми дозволив виявити низку *суперечностей* між: потребою сучасного суспільства в креативних фахівцях, здатних нестандартно вирішувати соціальні та професійні проблеми, та недостатньою увагою освітнього процесу до формування креативності студентів; необхідністю вирішення проблеми формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій у процесі професійної підготовки й недостатньою її теоретичною розробленістю; потенціалом сучасних інформаційно-комунікаційних технологій щодо формування креативності майбутніх фахівців гуманітарного профілю та недостатнім використанням можливостей ІКТ у процесі професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей (соціологів, політологів).

Актуальність обраної проблеми дослідження та її недостатня розробленість у теорії та практиці зумовили вибір теми дисертаційної роботи – **„Формування креативності у студентів гуманітарних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій”**.

Зв'язок теми з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з пріоритетним напрямом наукових досліджень ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” як складову частину комплексної теми „Освітні технології навчально-виховного процесу в сучасних умовах” (державний реєстраційний номер 0110U000751). Тему затверджено Вченою радою ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (протокол № 5 від 24.12.2010 р.) та узгоджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 4 від 26.04.2011 р.).

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Гіпотеза дослідження. Процес формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей засобами ІКТ набуде більшої ефективності за таких педагогічних умов: формування в майбутніх фахівців мотивації до творчої професійної діяльності, спрямованості на креативне самовдосконалення; використання інформаційних евристик, комп'ютерних технологій візуалізації для активізації творчої пізнавальної діяльності у процесі вивчення фахових дисциплін; формування досвіду творчої діяльності студентів у процесі самостійної роботи на основі Web 2.0-технологій; залучення студентів до мережевої взаємодії в професійних та соціальних інтернет-спільнотах з метою розвитку творчих здібностей та професійної самореалізації.

Відповідно до об'єкта, предмета й мети дослідження сформульовано такі **завдання:**

1. На основі аналізу філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури визначити сучасний стан дослідженості проблеми формування креативності студентської молоді.

2. Розкрити сутність і структурні компоненти креативності студентів гуманітарних спеціальностей, схарактеризувати особливості її формування засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

3. Визначити критерії й рівні сформованості креативності в студентів гуманітарних спеціальностей.

4. Розробити й науково обґрунтувати модель формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей.

5. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови ефективного формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

6. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей засобами ІКТ.

Теоретико-методологічні засади дослідження становлять: положення системного (В. Афанасьєв, І. Блауберг, М. Каган, В. Садовський, Е. Юдін), діяльнісного (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, В. Шадриков), особистісно зорієнтованого (В. Андрущенко, І. Бех, Є. Бондарєвська, О. Пехота, В. Сериков, М. Чобітько), компетентнісного (В. Байденко, Е. Зеєр, І. Зимня, О. Овчарук, А. Хуторської), синергетичного (О. Вознюк, О. Князева, В. Цікін) методологічних підходів; теоретико-методичні засади вищої гуманітарної освіти (В. Адольф, Г. Васянович, Г. Гольдін, П. Грицаєнко, О. Єлсуков, В. Ковальов, Д. Константинівський, О. Кравченко, О. Михайличенко, Г. Онкович, Є. Соколов); концептуальні положення наукових досліджень проблем розвитку інтелектуальних і творчих здібностей особистості (Дж. Гілфорд, Г. Альтшулер, Е. де Боно, В. Дружинін, Л. Єрмолаєва-Томіна, К. Кречетников, С. Меднік, Я. Пономарьов, Е. Торренс); психолого-педагогічні засади формування творчої особистості (Д. Богоявленська, І. Гераймчук, О. Лук, А. Маслоу, М. Меєрович, В. Моляко, В. Рибалка, В. Роменець, О. Савенков, Л. Шрагіна); теоретичні положення про сутність, структуру, закономірності формування та розвитку креативності (Д. Богоявленська, Т. Барішева, Н. Вишнякова, М. Воллах, Х. Йоас, Н. Коган, О. Куцевол, І. Киштімова, Т. Любарт, М. Микалко, О. Морозов, В. Моляко, Р. Стернберг, К. Тейлор, М. Чиксентмихайї); дослідження діагностики креативності (Д. Богоявленська, К. Банзелюк, В. Дружинін, О. Тунік); теорія та практика формування креативності студентів (О. Митченкова, В. Мороз, О. Нікітін, Л. Петришин, О. Подгузова, Л. Харченко), сучасні інноваційні технології освіти (А. Вербицький, В. Вачков, М. Віленський, Г. Лаврентєв, А. Панфілова), теорія та практика використання ІКТ у професійній підготовці майбутніх фахівців (Р. Гуревич, М. Жалдак, І. Захарова, М. Кадемія, Ю. Машбиць, Л. Панченко, Є. Полат, І. Роберт); теорія та практика використання технологій Веб 2.0 в освітній діяльності (М. Кадемія, Є. Патаракін, Л. Раїцька, Я. Шмідт), теорія та практика використання Mind mapping в освітній практиці (О. Бабич, Т. Б'юзен, В. Копил, О. Макарова, Х. Мюллер, І. Радченко, Н. Терещенко).

Для розв'язання означених вище завдань дослідження, досягнення мети та перевірки висунутої гіпотези використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**: *теоретичні* – вивчення й аналіз філософської, соціологічної й психолого-педагогічної літератури для визначення теоретико-методологічних засад дослідження; систематизація і класифікація наукових положень для розкриття історико-генетичного аспекту досліджуваної проблеми; синтез і

узагальнення поглядів учених із метою виявлення понятійно-категоріального апарату дослідження й стану розробленості проблеми формування креативності студентів гуманітарних спеціальностей; моделювання для розробки моделі формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій у процесі професійної підготовки у ВНЗ; узагальнення й систематизація для обґрунтування відповідних педагогічних умов; *емпіричні* – анкетування, тестування, бесіди зі студентами, викладачами вишу, інтерв'ю, спостереження, аналіз продуктів діяльності для виявлення рівня сформованості креативності в студентів гуманітарних спеціальностей; педагогічний експеримент для перевірки ефективності педагогічних умов формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей засобами ІКТ; *методи математичної статистики* для визначення статистичної значущості отриманих у ході експерименту результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося впродовж 2011 – 2016 рр. на базі ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” та його філій у м. Рубіжне, Старобільськ, Брянка. Усього в процесі дослідження взяли участь 153 студенти і 32 викладачі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: *вперше* теоретично обґрунтовано й експериментально підтверджено ефективність педагогічних умов формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей на основі ІКТ у процесі їх професійної підготовки у ВНЗ (формування в майбутніх фахівців мотивації до творчої професійної діяльності, спрямованості на креативне самовдосконалення; використання інформаційних евристик, комп'ютерних технологій візуалізації для активізації творчої пізнавальної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін; формування досвіду творчої діяльності студентів у процесі самостійної роботи на основі Web 2.0-технологій; залучення студентів до мережевої взаємодії в професійних та соціальних інтернет-спільнотах з метою розвитку творчих здібностей та професійної самореалізації); розроблено й обґрунтовано модель формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей у процесі їх професійної підготовки у ВНЗ; *удосконалено* форми, методи й засоби процесу формування креативності студентів гуманітарних спеціальностей на основі ІКТ у процесі їх професійної підготовки у ВНЗ; *подальшого розвитку набули* наукові уявлення про сутність креативності як феномену особистості, сутність та структуру креативності студента-гуманітарія, дидактичні, розвивальні можливості інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні креативності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки у виші.

Практичне значення результатів дослідження полягає в їх достатній готовності до впровадження в процес професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей у вищих навчальних закладах. Розроблено: програму та навчально-методичне забезпечення спецкурсу „Креативність та її

формування”; рекомендації з організації й проведення лекцій, семінарів, практичних занять, спрямованих на формування креативності студентів гуманітарних спеціальностей; методичні рекомендації щодо проведення тренінгу „Креативний саморозвиток *on-line*”; методичні рекомендації для студентів гуманітарних спеціальностей з використання ІКТ у процесі формування креативності; контрольо-діагностичний комплекс для виявлення рівнів сформованості креативності в студентів гуманітарних спеціальностей.

Результати дисертаційної роботи можуть бути використані в системі професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей у ВНЗ, у системі післядипломної освіти, у процесі самовиховання, самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців.

Результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (м. Старобільськ) (довідка про впровадження № 1/1862 від 30.06.2016 р.), ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” (м. Слов’янськ) (довідка про впровадження № 68-16-657 від 08.06.2016 р.), Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (м. Северодонецьк) (довідка про впровадження № 266 від 06.07.2016 р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка про впровадження № 4327/01-55/02 від 18.06.2016 р.), ВНЗ „Національна академія управління” (м. Київ) (довідка про впровадження № 1-25 від 23.05.2016 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *Міжнародних* – „Наукова молодь: інноваційні підходи в освіті і науці” (Луганськ, 2012), „Інноваційні процеси в освітньому просторі: доступність, ефективність, якість” (Луганськ – Москва, 2012), „Розвиток особистості в сучасному медіа-просторі” (Луганськ, 2013), „Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних технологій та психологічних наук” (Одеса, 2016); *Всеукраїнській* науково-практичній конференції „Професійна освіта в галузі кіно-, телемистецтва” (Луганськ, 2012); на щорічних звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу, аспірантів і молодих учених та засіданнях кафедри педагогіки ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Публікації. Результати дисертаційної роботи висвітлено в 14 публікаціях, з них 9 статей у наукових фахових виданнях України та 1 публікація в закордонному періодичному виданні.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (349 найменувань, з них 32 іноземною мовою). Робота містить 10 додатків на 84 сторінках, 18 таблиць та 23 рисунки. Загальний обсяг дисертації становить 323 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, сформульовано гіпотезу, висвітлено теоретико-методологічну основу, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані про їх апробацію й упровадження.

У першому розділі – „**Теоретико-методичні засади формування креативності студентів гуманітарних спеціальностей**” – охарактеризовано ступінь дослідженості проблеми, розкрито поняттєво-категоріальний апарат, проаналізовано основні підходи до трактування понять „творчість” і „креативність”, визначено сутність та структуру креативності студентів гуманітарних спеціальностей, здійснено аналіз стану сформованості креативності в студентів гуманітарних спеціальностей у процесі фахової підготовки у ВНЗ.

Аналіз наукових підходів до визначення сутності креативності засвідчив, що цей феномен розуміється як: інтелектуальна активність (Д. Богоявленська), здібність (Г. Альтшуллер, О. Матюшкін, А. Хуторської), процес (І. Зязюн, А. Кестлер, Д. Кугер, П. Плсек, П. Торренс, Г. Уоллес), особистісні якості (А. Адлер, Дж. Катена, І. Киштимова, А. Маслоу, Я. Пономарьов, К. Роджерс, Д. МакКіннон, В. Франкл та ін.), когнітивний процес (Дж. Гілфорд, С. Меднік, Б. Теплов, П. Торренс, Д. Треффінджер), продукт (Т. Амабайл, Г. Гарднер, Дж. Катена, Д. Перкінс, К. Тейлор). Креативність характеризується як загальна універсальна здатність до творчості, яка різною мірою притаманна кожній людині та формується в діяльності. Креативність є метапредметною якістю, має бути включена в аналіз будь-якої людської дії (Х. Йоас). Принциповою відмінністю творчості від креативності є те, що творчість – це створення нового, самовираження без обмежень, а *креативність – це створення нового в межах заданих обмежень, у межах визначеного завдання.*

З урахуванням сучасних підходів до аналізу креативної особистості, прояву креативності в різних сферах життєдіяльності людини основними ознаками креативної особистості можна визначити такі: відкритість досвіду, чутливість до нових проблем; широта категоризації, віддаленість асоціацій, широта асоціативного ряду; швидкість мислення; оригінальність мислення, самостійність, незвичність, дотепність рішення. Креативність розглядається як особистісна якість, що виявляє себе в ситуаціях інтелектуального дискомфорту, конструктивних та діагностичних ускладнень (згідно з положеннями комплікології).

Особливого значення в контексті дослідження креативності міждисциплінарному контексту набуває проблема соціальної відповідальності людини за результати своєї творчої діяльності, прояву креативності, урахування соціально позитивних та асоціальних характеристик феномену креативності (Я. Гілінський, Д. Кроплі (Д. Cropely), С. Максимова та ін.).

У сучасному психолого-педагогічному дискурсі досліджують такі види креативності, як інтелектуальна, комунікативна, соціальна, професійна.

На основі аналізу особливостей професійної діяльності фахівців соціономічної сфери загалом та соціологів і політологів зокрема (В. Ковальов, О. Кравченко, Ч. Міллс, Н. Терещенко, М. Требін, В. Тарасенко та ін.) різні аспекти професійної діяльності фахівців соціогуманітарного профілю (когнітивна діяльність, науково-дослідницька, соціально-комунікативна та ін.) безпосередньо пов'язані із необхідністю творчого елементу, креативної оснащеності соціальних та політичних технологій, відповідного комунікативного супроводу (текстовий, візуальний тощо). Доведено, що для фахівців соціогуманітарної сфери важливими є здатність оцінювати ступінь достовірності інформації в різних соціальних середовищах, усвідомлювати сутність та швидко аналізувати проблему та приймати адекватне рішення в нестандартних ситуаціях. Для майбутніх фахівців зазначеного профілю професійно значущими є здатність до символізації, уміння виходити за межі стереотипних асоціацій, працювати із широким семантичним полем, створювати продуктивні метафори, критично оцінювати власну діяльність, прагнути до вдосконалення власної професійної майстерності. З урахуванням завдань професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери розглядатимемо креативність як здатність особистості до творчої активності у професійній діяльності, результатом якої є формування нових, нестандартних підходів, технологій та методів здійснення професійної діяльності. Відповідно, *функціями креативності* визначено такі, як мотиваційна, адаптивна, прогностична, регулятивна, стимульовальна, емоційно надихаюча, функції саморозвитку та самовираження особистості.

Креативність студентів гуманітарних спеціальностей – це системне, багатовимірне, динамічне утворення особистості, що сприяє знаходженню нестандартних рішень у професійній діяльності, що забезпечують можливість майбутнього фахівця перетворювати і весь світ, своє оточення, інших людей, і самого себе. Структура креативності майбутнього фахівця соціально-гуманітарної сфери (соціолога і політолога) ґрунтується на динамічній взаємодії компонентів: *ціннісно-мотиваційного* (формування мотивації до досягнення успіху), *когнітивного* (розвиток мислення, засвоєння спеціальних знань у певній галузі), *особистісного* (розвиток особистісних якостей, необхідних для актуалізації креативності), *діяльнісно-рефлексивного* (оволодіння креативними вміннями та навичками, креативними техніками професійного та особистісного розвитку).

У процесі професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей особливого значення набувають: співтворча діяльність викладачів та студентів; створення загальної творчої атмосфери у виші, спрямованої на ініціювання та підтримку творчих прагнень студентів, самореалізацію їх творчих проєктів; проблемно-цільова постановка навчальних завдань у процесі

вивчення дисциплін професійного блоку; орієнтація на варіативність, відкритість та складноструктурованість усіх навчальних ситуацій.

З урахуванням теоретичних засад дослідження, функцій та особливостей креативності студентів гуманітарних спеціальностей визначено такі критерії її сформованості: *мотиваційний* (мотивація на успіх, ступінь інтересу до формування креативності, готовність до ризику у творчій діяльності), *когнітивний* (наявність знань про сутність поняття „креативність”, роль креативності у професійній діяльності фахівців гуманітарного профілю, сутнісні ознаки основних креативних технік; вербальна креативність (оригінальність, унікальність та кількість асоціацій); невербальна креативність (оригінальність, унікальність)), *особистісно-діяльнісний* (особистісні якості (самостійність, сміливість у соціальних контактах, комунікабельність, сприятливість до нового, емоційна стійкість, толерантність до невизначеності), здатність до рефлексії). Відповідно до визначених критеріїв і показників виявлено *рівні* сформованості креативності студентів гуманітарних спеціальностей, а саме: фрагментарний (низький), стійкий (середній), інтерактивний (високий).

Для студентської молоді активізація всіх процесів, пов'язаних із креативністю, творчими здібностями, характеризується випереджальним характером, орієнтованістю на майбутнє, необхідністю врахування амбівалентності бар'єрів креативності, специфіки темпоральних та просторових характеристик розвитку особистості в освітньому просторі ВНЗ.

Застосування комплексу діагностичних методів (тест віддалених асоціацій (RAT) С. Медніка, зорієнтований на виявлення вербальної креативності; адаптований варіант тесту „Закінчи малюнок” Е. Торренса, спрямований на вивчення невербальної креативності; питальник Р. Кеттелла; методика визначення мотивації успіху й побоювання невдач А. Реана, анкетування студентів, експертне опитування викладачів та ін.) на констатувальному етапі дослідження дозволило зробити висновок про недостатній рівень сформованості креативності студентів гуманітарних спеціальностей, зокрема здатності до вербального й образного комбінування, висунення нестандартних ідей і гіпотез, толерантності до невизначеності тощо.

У другому розділі – **„Експериментальне дослідження педагогічних умов формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей засобами ІКТ”** – представлено модель формування креативності студентів-гуманітаріїв засобами ІКТ, розроблено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування креативності студентів гуманітарних спеціальностей – майбутніх політологів та соціологів – засобами інформаційно-комунікаційних технологій, представлено результати їх експериментальної перевірки.

З урахуванням теоретичних засад дослідження, наукових підходів до моделювання в соціогуманітарній сфері (Н. Волкова, О. Дахін, В. Докучаєва, Н. Кузьміна, Є. Лодатко, А. Уємов, В. Штофф та ін.) розроблено модель

формування креативності студентів гуманітарних спеціальностей засобами ІКТ (Рис. 1), яка включає концептуально-цільовий, змістовний, організаційно-процесуальний та аналітико-результативний блоки, ґрунтується на системному, діяльнісному, компетентнісному, особистісно зорієнтованому та синергетичному методологічних підходах, відповідних принципах – гуманістичної спрямованості, варіативності, діалогічності, відкритості, керованості й самокерованості, етапності, нелінійності, випереджальності. Представлена модель виконує проспективну, прогностичну функції, орієнтує на єдність аудиторної та позааудиторної роботи у формуванні креативності студентів засобами ІКТ.

Узагальнення теоретичних положень щодо міждисциплінарного контексту дослідження креативності, специфіки креативності фахівців соціономічного профілю, особливостей професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей, результатів констатувального етапу дослідження, специфічних характеристик ІКТ у сучасному освітньому просторі зумовило виокремлення таких *педагогічних умов формування креативності студентів гуманітарних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій*: формування в майбутніх фахівців мотивації до творчої професійної діяльності, спрямованості на креативне самовдосконалення; використання інформаційних евристик, комп'ютерних технологій візуалізації для активізації творчої пізнавальної діяльності у процесі вивчення фахових дисциплін; формування досвіду творчої діяльності студентів у процесі самостійної роботи на основі Web 2.0-технологій; залучення студентів до мережевої взаємодії у професійних та соціальних інтернет-спільнотах з метою розвитку творчих здібностей та професійної самореалізації.

Відзначені педагогічні умови обґрунтовано з урахуванням наукових положень щодо: креативного складника професійної діяльності соціолога та політолога (В. Ковальов, О. Кравченко, Н. Терещенко та ін.), мотивації навчальної діяльності студентів (А. Вербицький, С. Сердюк та ін.), теоретико-методичних положень комплікології (О. Поддяков), сучасних підходів до викладання соціологічних та політологічних дисциплін у виші (Г. Гольдін, А. Єлсуков, В. Ковальов, Д. Константи́нівський, В. Тарасенко та ін.), використання ІКТ студентами гуманітарних спеціальностей (Л. Карташова, І. Роберт, С. Титова та ін.), технологій візуалізації інформації, зокрема використання MindMap (Т. Б'юзен, А. Вербицький, С. Грушевський, А. Остапенко, О. Макарова та ін.), педагогічного потенціалу технологій Web 2.0 (І. Воронікова, Є. Пагаракін, Л. Раїцька, Я. Шмідт та ін.), використання соціальних медіа у професійній підготовці (М. Кадемія, І. Роберт, І. Шахіна, О. Шестопалюк та ін.), психологічних засад мережевої взаємодії в Інтернеті (О. Войсунський, О. Лучинкіна та ін.), теоретико-методичних засад використання творчих завдань (Г. Альтшуллер, О. Матюшкін, В. Моляко, Я. Пономарьов, В. Спиридонов та ін.), проектного навчання (О. Брикова, Є. Полат, О. Пехота та ін.).

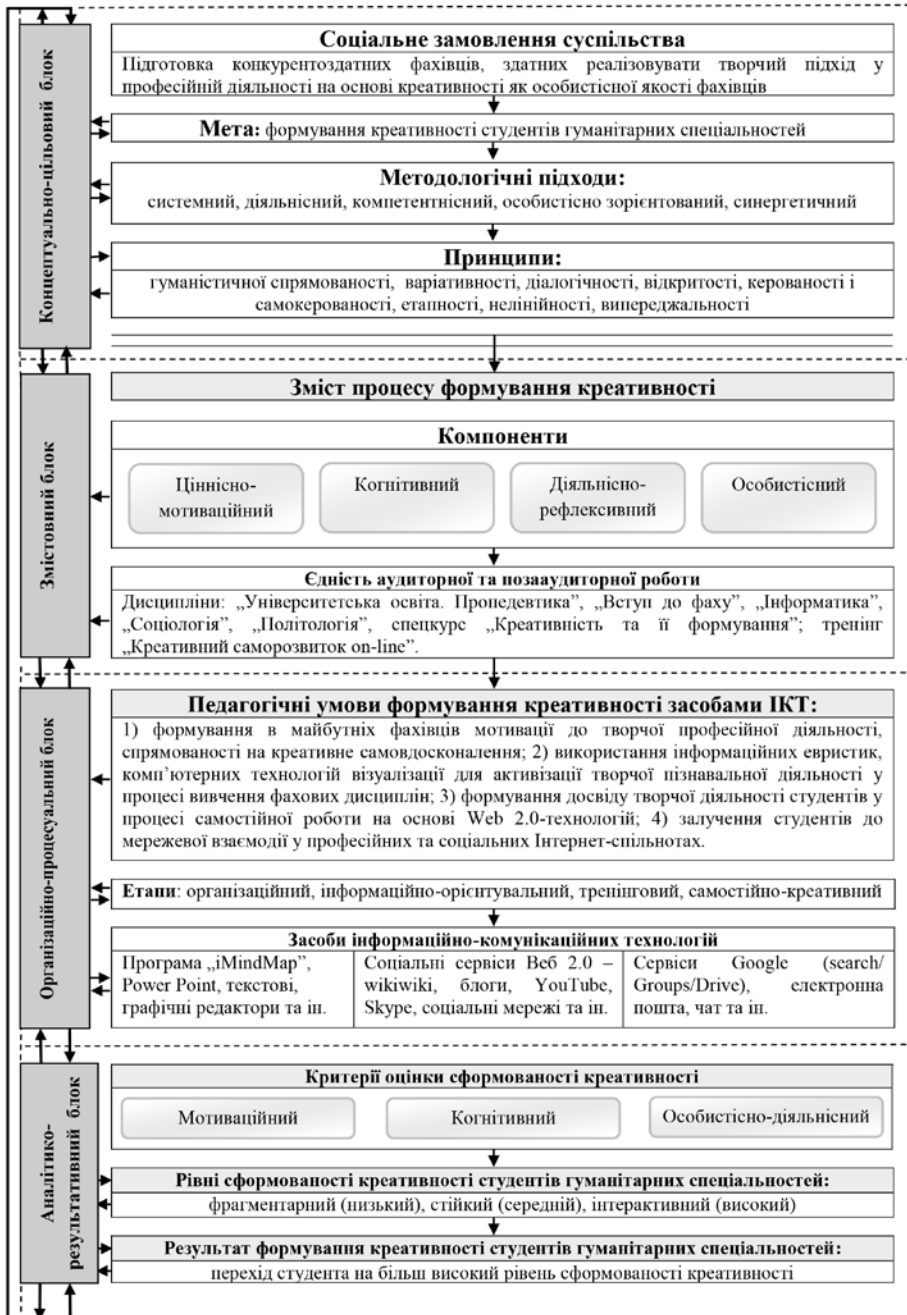

Рис. 2.1. Модель формування креативності студентів гуманітарних спеціальностей засобами ІКТ

Інформаційна насиченість сучасного світу, значущість візуального мислення зумовлюють активне використання *технологій візуалізації*, які дозволяють здійснювати компресію інформації, зв'язувати різні типи інформації (словесна, візуальна), сприяють, за висновком Е. Тафті (E. Tufte), усвідомленню її багатомірності та краси. Доведено доцільність використання у процесі формування креативності студентів комплексу інструментів візуалізації засобами ІКТ (інтелект-карти (mind maps), діаграма Ісікави (fishbone), стрічка часу (таймлайн), кластери, інфографіка, інтерактивні плакати (постери) та ін.).

З урахуванням технологічних досягнень сучасного інформаційного простору, експоненціального зростання інтернет-контенту в усіх галузях знання, сутнісних ознак сучасного студентства як „цифрових аборигенів” (М. Пренскі) відзначено такий тренд сучасної освіти, як *соціальні мережі Web 2.0*, а саме – блоги, технологія вікі-вікі, соціальні сервіси закладок (тегів), спільне зберігання полімедійних файлів (Flickr, YouTube, Dropbox та ін.), сервіси для онлайн-взаємодії та проведення конференцій (Dimdim, Webex, Facebook, Twitter та ін.).

Формувальний етап дослідження проведено на базі ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, він передбачав такі *етапи*: організаційний, інформаційно-орієнтувальний, тренінгово-розвивальний, підсумковий. *Організаційний етап* включав проведення вхідної діагностики сформованості креативності студентів гуманітарних спеціальностей, підготовку відповідного навчально-методичного забезпечення, проведення семінарів з викладачами кафедр, що здійснюють фахову підготовку. Під час *інформаційно-орієнтувального та тренінгово-розвивального етапів* дослідження відбувалося впровадження розроблених педагогічних умов.

Реалізація першої педагогічної умови – *формування в майбутніх фахівців мотивації до творчої професійної діяльності, спрямованості на креативне самовдосконалення* – здійснювалася на початковому етапі професійної підготовки у процесі вивчення дисциплін „Університетська освіта. Пропедевтика”, „Вступ до фаху”. Особливу увагу приділено питанням специфіки творчої діяльності фахівців соціономічного профілю, евристичному потенціалу ІКТ у забезпеченні і в навчанні, і в майбутній професійній діяльності.

Друга педагогічна умова – *використання інформаційних евристик, комп'ютерних технологій візуалізації для активізації творчої пізнавальної діяльності у процесі вивчення фахових дисциплін* – передбачала особливий акцент у процесі вивчення курсу „Інформатика” та комплексу фахових дисциплін на питання інформаційної евристики, технології критичної оцінки достовірності та репрезентативності документів, використання різних інструментів візуалізації на основі ІКТ на заняттях з дисциплін „Історія соціології”, „Теорія соціальних структур”, „Історія зарубіжної та української політичної думки”, „Політична історія”, „Основи інформаційно-аналітичної діяльності” та ін. (складання ментальних карт навчальної теми, анотованих покликань, рецен-

зій на спеціалізовані сайти, творчих портретів видатних соціологів та політологів, стрічок часу (таймланів), хмар слів, крос-сенсів за певною темою тощо).

Упровадження третьої педагогічної умови – *формування досвіду творчої діяльності студентів у процесі самостійної роботи на основі Web 2.0-технологій* – здійснювалося через залучення майбутніх політологів та соціологів до різних форм самостійної роботи в межах професійної підготовки: проведення опитування студентів за допомогою хмарного сервісу Google (наприклад, за темою „Соціальні групи”), підготовка творчого проекту „Створення тематичного Web-сайту соціологічної спрямованості”, тренінг „Креативний саморозвиток on-line”.

У межах спецкурсу „Креативність та її формування” особливу увагу приділено феномену креативності як важливого чинника успішності соціальної та професійної діяльності, комплексу креативних технік, самодіагностуванню студентами власних якостей та навичок творчої діяльності; використовувалися технології складання ментальних карт (програма „MindMap”), творчого проектування (наприклад, колективний творчий проект „Підготовка до віртуальної подорожі в країну Соціополію”), розв’язання творчих завдань різного типу, групові форми роботи (дискусія, аукціон проблем), ігрові технології (наприклад, ділова гра „Створюємо свою PR-агенцію”), on-line консультації.

Реалізація четвертої педагогічної умови – *залучення студентів до мережевої взаємодії у професійних та соціальних інтернет-спільнотах з метою розвитку творчих здібностей та професійної самореалізації* – передбачала створення груп у соціальних мережах Інтернету з метою обговорення питань професійної креативності, проведення on-line дискусії з викладачами та іншими експертами з проблем креативності. Участь у різних формах мережевої творчості для майбутніх фахівців має *прогностичний, випереджальний характер*, спрямований на розвиток власних креативних здібностей, відпрацювання навичок творчої співпраці в команді, опанування децентралізованих моделей навчальної та професійної діяльності.

На завершальному етапі дослідно-експериментальної роботи здійснено повторну діагностику рівнів сформованості креативності в студентів гуманітарних спеціальностей (Таблиця 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз рівня сформованості креативності в студентів КГ та ЕГ за результатами експериментального дослідження (%)

Рівні	Констатувальний етап		Формувальний етап	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Високий	22,5	25,6	63,3	24,4
Середній	50,7	51,2	28,2	52,4
Низький	26,8	23,2	8,5	23,2

Достовірність отриманих результатів визначено за допомогою критерію Пірсона χ^2 , емпіричне значення якого дорівнює 24,10, що перевищує критичне значення 5,99.

Отже, упровадження педагогічних умов з урахуванням можливостей та творчого потенціалу засобів ІКТ дозволило досягти більш високого рівня сформованості креативності в студентів гуманітарних спеціальностей порівняно з традиційною підготовкою студентів, що й підтверджує правильність вихідної гіпотези дослідження.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі **висновки**:

У дисертації наведено теоретичне обґрунтування й нове вирішення наукової проблеми формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій, що полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов, які забезпечують ефективність досліджуваного процесу.

1. Аналіз наукової та методичної літератури з проблеми дослідження засвідчив, що досі немає загальноприйнятого визначення креативності. Різноманітність трактувань поняття „креативність” як потенціалу, здатності до творчості, творчого процесу, продукту, середовища припускає дослідження цієї категорії в аспектах творчого мислення, універсальної пізнавальної здатності, здатності до творчості, характеристик властивостей особистості, системного психічного утворення, творчої яви, компонента обдарованості та ін. Аналіз наукової літератури щодо співвідношення понять „творчість” та „креативність” зумовив висновок, що творчість – це діяльність, процес, у результаті якого створюється новий продукт, а креативність – це внутрішній ресурс людини.

На підставі узагальнення наукових підходів до креативності, ознак креативної особистості виокремлено такі найважливіші ознаки, як відкритість досвіду, чутливість до нових проблем; широта категоризації, віддаленість асоціацій, широта асоціативного ряду; швидкість мислення, здатність переходити достатньо швидко від однієї категорії до іншої, від одного способу рішення до іншого; оригінальність мислення, самостійність, незвичність, дотепність рішення.

2. На підставі аналізу наукової літератури з проблем креативності, особливостей професійної діяльності фахівців соціономічного профілю, специфіки професійної підготовки майбутніх соціологів та політологів креативність студентів гуманітарних спеціальностей визначено як системне, багатовимірне, динамічне утворення особистості, що сприяє знаходженню нестандартних рішень у професійній діяльності, забезпечує можливість майбутнього фахівця перетворювати і весь світ, своє оточення, інших людей, і самого себе.

Виокремлено такі компоненти креативності студентів гуманітарних спеціальностей, як ціннісно-мотиваційний, когнітивний, особистісний, діяльнісно-рефлексивний.

3. У дисертаційній роботі розроблено критерії та показники сформованості креативності в студентів гуманітарних спеціальностей (мотиваційний, когнітивний та особистісно-діяльнісний) та відповідні рівні фрагментарний (низький), стійкий (середній), інтерактивний (високий). Констатувальний етап експериментальної роботи засвідчив переважно середній та низький рівні креативності в студентів, орієнтацію майбутніх фахівців соціономічного профілю на зовнішню мотивацію творчої діяльності, наявність внутрішніх та зовнішніх бар'єрів креативності, перевагу репродуктивних пізнавальних умінь та навичок.

4. Доведено, що ефективність формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей засобами ІКТ зумовлена теоретичним обґрунтуванням та впровадженням педагогічних умов, які визначалися на підставі аналізу теоретичних засад дослідження, результатів констатувального етапу експерименту, розглядалися як складник моделі процесу формування креативності в студентів. Розроблено модель формування креативності в студентів, яка включає такі блоки: концептуально-цільовий (вимоги соціального замовлення до креативного складника професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей, мета, методологічні підходи, відповідні принципи); змістовний (зміст процесу формування креативності засобами ІКТ відповідно до визначених компонентів креативності, функційних характеристик ІКТ); організаційно-процесуальний (педагогічні умови формування креативності в студентів з урахуванням можливостей та творчого потенціалу засобів ІКТ); аналітико-результативний (критерії та рівні сформованості креативності в студентів гуманітарних спеціальностей для аналізу поточного та завершального етапів досліджуваного процесу, визначення прогнозу та можливої корекції відповідних компонентів креативності студентів).

Ефективність реалізації завдань формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей зумовлена опорою на такі методологічні підходи, як системний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, компетентнісний, синергетичний, дотриманням принципів гуманістичної спрямованості, варіативності, діалогічності, відкритості, керованості й самокерованості, етапності, нелінійності, випереджальності.

5. Схарактеризовано сучасні засоби ІКТ у контексті реалізації завдань формування креативності в майбутніх соціологів і політологів. Для професійної діяльності соціологів та політологів ІКТ можуть слугувати як об'єкт вивчення, як джерело отримання інформації з соціальних наук, як професійний інструмент дослідника, як технологія презентації актуального соціологічного та політологічного знання. Визначено особливості сучасних ІКТ як засобу формування креативності студентів гуманітарних спеціальностей: багатомовність та полі-

культурність інформаційних ресурсів Інтернету; багаторівневість, поліфункційність ресурсів Інтернету; мультимедійний характер (варіативність форматів представлення інформації – текст, графіка, аудіофайли, відео, анімація); гіпертекстова структура; можливість створення особистісної зони користувача (за допомогою соціальних сервісів Web 2.0 (блог, вікі, підкасти) та соціальних мереж); можливість організації синхронного та асинхронного спілкування (чат, Skype, електронна пошта, веб-форум, блог). Креативний потенціал ІКТ розглядається як сукупність можливостей для вибору форм креативних практик, активізації продуктивних способів пізнання, спілкування, творчості студентів.

6. Теоретично розроблено та експериментально доведено ефективність педагогічних умов формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей засобами ІКТ: формування в майбутніх фахівців мотивації до творчої професійної діяльності, спрямованості на креативне самовдосконалення; використання інформаційних евристик, комп'ютерних технологій візуалізації для активізації творчої пізнавальної діяльності у процесі вивчення фахових дисциплін; формування досвіду творчої діяльності студентів у процесі самостійної роботи на основі Web 2.0-технологій; залучення студентів до мережевої взаємодії в професійних та соціальних інтернет-спільнотах з метою розвитку творчих здібностей та професійної самореалізації.

Згідно із завданнями дослідження розроблено й впроваджено програму та навчально-методичне забезпечення спецкурсу „Креативність та її формування”; рекомендації з організації й проведення лекцій, семінарів, практичних занять, спрямованих на формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей; методичні рекомендації щодо проведення тренінгу „Креативний саморозвиток *on-line*”; методичні рекомендації для студентів гуманітарних спеціальностей з використання ІКТ у процесі формування креативності; контрольньо-діагностичний комплекс для виявлення рівнів сформованості креативності в студентів гуманітарних спеціальностей.

Аналіз результатів формувального експерименту довів ефективність впровадження педагогічних умов формування креативності в майбутніх фахівців соціально-гуманітарної сфери (соціологів і політологів). Результати експериментального дослідження засвідчили позитивну динаміку в зміні рівнів сформованості креативності гуманітарних спеціальностей, що уможливило висновок про правильність гіпотези, яка була сформульована на початку роботи.

Дисертаційна робота не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективу подальшої роботи вбачаємо в дослідженні проблем організації самоосвітньої діяльності студентів гуманітарних спеціальностей із розвитку креативності засобами ІКТ, взаємозв'язку креативності та професійної компетентності студентів соціономічного профілю, розробці технологій використання веб-квестів у забезпеченні творчої діяльності студентів в освітньому середовищі ВНЗ.

Основні положення дисертаційної роботи викладено в таких публікаціях автора:

1. Особов І. П. Педагогічна креативність і компетентність як чинники професійного розвитку студентів / І. П. Особов // Освіта Донбасу: наук.-метод. вид. – 2011. – № 5 (148). – С. 67 – 71.

2. Особов І. П. Теоретичні аспекти дослідження креативності в науковій літературі / І. П. Особов // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2011. – № 13 (224). – Ч. 1. – С. 124 – 130.

3. Особов І. П. Умови, що сприяють формуванню креативності студентів в навчально-освітньому середовищі / І. П. Особов // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2012. – № 4 (239). – Ч. 1. – С. 146 – 151.

4. Особов І. П. Можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій в умовах креативного освітнього середовища / І. П. Особов // Вісн. Житомир. держ. ун-ту імені Івана Франка. – 2012. – Вип. 63. – С. 196 – 199.

5. Особов І. П. Творчі завдання як засіб розвитку креативності у студентів гуманітарних спеціальностей у вузівському навчальному процесі / І. П. Особов // Наук. часоп. Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Сер. 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. / редкол. : Н. В. Гузій (відпов. ред.). – Вип. 18 (28). – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 94 – 97.

6. Особов І. П. Діагностика креативності як початковий етап в її формуванні у студентів гуманітарних спеціальностей / І. П. Особов // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. ст. Сер. : Педагогіка і психологія. – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Вип. 39. – Ч. 1. – С. 342 – 347.

7. Особов І. П. Ментальні карти в тренінгу з формування креативності студентів гуманітарних спеціальностей / І. П. Особов // Наук. вісн. Миколаїв. нац. ун-ту імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. / за ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. – Вип. 1.40 (92) : Педагогічна освіта: історія, технології, педагогічна майстерність, професіоналізм. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2013. – 222 с. – С. 117 – 121.

8. Особов І. П. Інформаційно-комунікаційні технології на сучасному етапі організації освітнього процесу / І. П. Особов // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – №1 (35). – 464 с. – С. 144 – 152.

9. Особов І. П. Сучасний етап організації освітнього процесу з урахуванням особливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій [Електронний ресурс] / І. П. Особов // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – Т. 41, Вип. 3. – С. 101 – 107. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2014_41_3_11.

10. Особов І. П. Роль вузовской образовательной среды в формировании креативности студентов / И. П. Особов // Изв. Волгогр. гос. пед. ун-та. Сер. Педагогические науки. – 2013. – № 7 (82). – С. 36 – 39.

11. Особов І. П. Напрями та критерії в діагностиці креативності у студентів гуманітарних спеціальностей / І. П. Особов // Наукова молодь: інноваційні підходи в освіті і науці : тези II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (Луганськ, 20 – 26 лют. 2012 р.). – Луганськ : Глобус, 2012. – С. 131 – 133.

12. Особов І. П. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні креативної особистості студентів / І. П. Особов // Професійна освіта в галузі кіно-, телемистецтва : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Луганськ, 13 – 14 груд. 2012 р.). – Луганськ : Вид-во ЛДАКМ, 2012. – С. 102 – 106.

13. Особов І. П. Проблема співвідношення понять „креативність” і „творчість” у контексті психолого-педагогічної науки / І. П. Особов // Качество образования: управление, сертификация, признание : материалы Междунар. науч.-метод. конф. (20 – 22 нояб. 2013 г.). – Краматорск : ДГМА, 2013. – С. 81 – 84.

14. Особов И. П. Стимулирующая функция WEB 2.0 – технологий в формировании креативности студентов / И. П. Особов // Приоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних технологій та психологічних наук : зб. наук. робіт учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. – О. : ГО „Південна фундація педагогіки”, 2016. – С. 113 – 118.

Особов І. П. Формування креативності у студентів гуманітарних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – Старобільськ, 2016.

Дисертацію присвячено дослідженню проблеми формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій. З’ясовано ступінь дослідженості проблеми в міждисциплінарному контексті з урахуванням сутнісних ознак понять „творчість”, „креативність”, „креативність майбутнього фахівця соціально-гуманітарної сфери”. Визначено структуру креативності студентів гуманітарних спеціальностей – майбутніх соціологів та політологів, особливості її формування засобами ІКТ. Розроблено й обґрунтовано модель формування креативності студентів гуманітарних спеціальностей.

Теоретично обґрунтовано, змістовно розроблено та експериментально перевірено педагогічні умови формування креативності в студентів гуманітарних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: креативність, творчість, креативність студентів гуманітарних спеціальностей, педагогічні умови формування креативності, інформаційно-комунікаційні технології.

Особов И. П. Формирование креативности у студентов гуманитарных специальностей средствами информационно-коммуникационных технологий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное учреждение „Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко”. – Старобельск, 2016.

Диссертация посвящена исследованию проблемы формирования креативности у студентов гуманитарных специальностей средствами информационно-коммуникационных технологий. Раскрыта степень исследованности проблемы в междисциплинарном контексте с учетом сущностных признаков понятий „творчество”, „креативность”, „креативность будущего специалиста социально-гуманитарной сферы”. Определена структура креативности студентов гуманитарных специальностей – будущих социологов и политологов, особенности ее формирования средствами ИКТ. Разработана и обоснована модель формирования креативности студентов гуманитарных специальностей.

Теоретически обоснованы, содержательно разработаны и экспериментально проверены педагогические условия формирования креативности у студентов гуманитарных специальностей средствами информационно-коммуникационных технологий.

Ключевые слова: креативность, творчество, креативность студентов гуманитарных специальностей, педагогические условия формирования креативности, информационно-коммуникационные технологии.

Osobov I. P. Formation of the creativity of humanities students by means of information and communication technologies. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Sciences, Speciality 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – Luhansk Taras Shevchenko National University. – Starobilsk, 2016.

The thesis deals with the exploration of creativity formation of humanities students by means of information and communication technologies.

An analysis of the notion "creation", "creativity", "creativity of the future specialist in social and humanitarian spheres", the characteristics of the professional activity of specialists of the humanitarian sphere has determine that creativity of humanities students as a systemic, multi-dimensional, dynamic formation of personality, conducting the search for innovative solutions in professional activities that provide the possibility of future specialists to transform the world, their environment, other people and themselves.

The structure of creativity of the future specialist of social and humanitarian activities consists of four interrelated components: motivational and value, cognitive, personality, activity and reflexive. In addition, the structure

includes criteria and indices for evaluating levels of students' creativity development. The criteria include motivation of success, cognitive characteristics, personal qualities. Their corresponding indexes are: motivation to succeed, a degree of interest in the formation of creativity skills, willingness to take risks in creative activities; an availability of knowledge about the essence of the concept of "creativity", a role of creativity in the professional training of humanities specialists, basic essential features of techniques for creativity, verbal creativity, nonverbal creativity; personal qualities (independence, courage in social contact, communication, susceptibility to a new, emotional stability, tolerance to an uncertainty), a capacity for reflection, information and communication skills.

There have been elaborated a model of creativity formation of humanities students. The model relies on information and communication technologies and consist of the four components: conceptual and target; substantive; organizational and procedural; analytical and effective. In addition, the model includes respective criteria to evaluate each of the components.

This thesis also investigated the role of information and communication technologies in the process of creativity formation of humanities students, in particular, the Imaging technologies (MindMap, timeline, clusters, infographics, etc.) and the Web 2.0 technologies (blog, wiki-wiki, Flickr, YouTube, Dropbox, etc.).

Theoretically developed and experimentally proven efficiency of pedagogical conditions of creativity formation of humanities students by means of information and communication technologies (motivation formation of future professionals for the creative professional activities based on creative self-improvement; use of information heuristics, computer imaging technology for activation the creative potential of cognitive activity in the study of professional disciplines; formation experience of creative activity of students during self-sustained work based on Web 2.0; engaging students in the networking interaction for professional and social online communities to develop their creative skills and professional self-realization). The training curriculum and additional methodological support of the special course "Creativity and its formation", the recommendations for arrangement and conduct of lectures, seminars, practical lessons, guidelines for the training course "Online creative self-development", set of recommendations of use information and communication technologies in the process of creativity formation of humanities students have been elaborated and put into practice as a part of professional training of future political scientists and sociologists.

Keywords: creativity, creation, creativity of students of humanitarian specialties, pedagogical conditions of creativity development, information and communication technologies.